

В Ікеноо годі було знайти людину, що не чула б про ніс Дзенті Най'гу. А ніс і справді був незвичайний: завдовжки десь з п'ять сунів[7], всюди однаково грубий, він нависав над губами й сягав аж підборіддя. Здавалося – посеред обличчя теліпається ковбаска.

Най'гу, якому вже переступило за п'ятдесят, завжди потай страждав через свого носа: і за давніх часів свого послушництва, і тепер, дійшовши посади священика в двірському храмі. Щоправда, назовні він того не виказував – удавав, ніби йому байдуже. І не тому, що вважав турботу про ніс марницею, негідною справою для бонзи, який готується до прийдешнього життя на тому світі. Скорше тому, що йому страх не хотілося, аби й люди бачили, як його непокоїть той ніс. У буденних розмовах Най'гу навіть згадки про нього боявся.

Було дві причини, чому Най'гу не знати куди подітися зі своїм носом. Перша та, що довгий ніс завдавав йому клопоту. Передусім Най'гу не міг сам найстися. Бо тільки-но він брався до страви, як кінчик носа занурювався в рис у металевій мисці. Отож, як наставав час їсти, Най'гу садовив послушника, по той бік столика і той підтримував носа дощечкою завширшки сун і завдовжки два сяку[8]. Однак з таким трапезуванням обом була морока: і бонзі, і послушників, що підтримував носа дощечкою. Тоді саме навіть у Кіото ходила чутка, нібито одного разу хлопець на побігеньках, що заступив був послушника, чхнув, рука його труснулася і Най'гів ніс заїхав у кашу. Але то була не найповажніша причина, чому Най'гу так мучився. Насправді його турбувало те, що ніс шкодить самоповазі, вщерблює його гідність.

"То велике щастя, що носатий Дзенті Най'гу не мирянин", – казали мешканці Ікеноо, бо вважали, що за такого носача навряд чи б вийшла заміж яка жінка. Були й такі, що навіть постриження в ченці пояснювали довгим носом. Та сам Най'гу не почував, нібито ніс завдає йому менше страждань лише тому, що він, Най'гу, священик. А що така поважна справа, як шлюб, не могла не розворушити його вразливої натури, то Най'гу поклав собі будь-що загладити шкоду, завдану його гідності.

Першою думкою було добрati такого способу, щоб довгий ніс здався коротшим, ніж був насправді. Як поруч не було нікого, Най'гу заглядав у люстерко, роздивлявся носа з усіх боків і гарячково шукав рятунку. Іноді, невдоволений поворотом голови, він обхоплював лиць руками, випинав уперед підборіддя і втуплювався в люстерко. Але ніс так і не здавався коротшим, аби принаймні Най'гу задовольнити. Часом йому видавалося, немов усе йде на гірше: чим більше він думає, тим ніс довшає. Тоді Най'гу ховав люстерко у скриньку і, як звичайно, тихо зітхаючи, неквапом ішов читати на пюпітрі сутру про Каннон[9].

Відтоді Най'гу безперестанку приглядався до чужих носів. У храмі в Ікеноо часто правилася служба, було чимало чернечих келій, а в лазні щоденно гріли воду. Тож сюди навідувалося багато мандрівних ченців і мирян. Най'гу пильно вдивлявся в їхні обличчя, прагнучи уздріти хоч одну людину з його носом і розрадити душу. Тож і не помічав ні темно-синіх суйканів[10], ні білих катабіра[11], ні жовтогарячих шапочок і чорних ряс, що до них звик, – вони для нього не існували. Най'гу бачив не людей, а їхні носи. Хоч закандзюблені й траплялися, а от такого, як Най'гів, не було. Після таких пошуків Най'гу смутнішав. Тож, коли він розмовляв з людьми і несамохіть хапався за кінчик носа й шарівся, немов дівчина, то причиною, і головною, був його ніс.

Врешті Най'гу навіть подумав, що йому було б трохи легше, якби хоч у книжках, священих чи світських, натрапив на праведників з таким носом, як його. Та в жодній з них не згадувалось, що Мокурен або Сяріхоцу[12] мали довгі носи. Певна річ, і Родзю і Мемьо[13] були праведники з пересічними людськими носами. Довідавшись якось з оповідання про Китай часів Шуханського царства[14], що імператор Лю Сюаньде був клаповухий, Най'гу мимоволі подумав, як би то йому відлягло, коли б Лю Сюаньде натомість був довгоносий.

Що й казати, Най'гу не тільки споглядалоно, але й активно намагався вкоротити собі носа. До чого він тільки не вдавався: і пив гарбузовий відвар, і навіть щурячою сечею носа натирає. Та марно – ніс завдовжки п'ять сунів все звисав до підборіддя.

Аж якось восени послушник, що їздив у справах до столиці, вивідав у знайомого лікаря рецепт, як укоротити ніс. Той лікар походив з Китаю, але переселився в Японію і був священиком у храмі Тьоракудзі.

Найг'у, як звичайно, вдавав, ніби йому й горя мало, навіть словом не натякнув, щоб негайно випробувати на собі новий метод. Та водночас він бадьюрим голосом просив вибачення за те, що під час обіду завдає послушникові стільки клопоту. Щоправда, Найг'у тільки й чекав, коли послушник умовить його випробувати цей рецепт. Звісно, й послушник здогадувався, що Найг'у хитрує. Але над відразою до хитрощів узяло гору співчуття до Найг'у, до його душевного стану, що спонукав до тих хитрощів. Отож, послушник, як і сподівався Найг'у, заходився настійно рекомендувати новий метод. А Найг'у так само кінець кінцем піддався на наполегливу підмову.

Метод був на диво простий: ніс треба ошпарити окропом, а потім потоптати ногами.

У храмовій лазні щодня грілась вода, і послушник приніс звідти коновку окропу. Та якщо просто занурити носа в таку гарячу воду, то можна обпарити все обличчя. Тому-то й вирішили приладнати до коновки покришку, провертіти в ній дірку й через неї вstromляти носа у воду. Коли Найг'у так зробив, то його зовсім не пекло. Незабаром послушник мовив:

– Мабуть, уже напарився.

Найг'у силувано всміхнувся. Бо подумав: якби хтось підслушав, то ніколи в світі не здогадався б, про що мова. А ніс, ошпарений в окропі, свербів, ніби покусаний блохами.

Коли Найг'у витягнув розпашілого носа з дірки у покришці, послушник заходився щосили м'яти його обома ногами. А Найг'у, лежачи на боці,

тільки й бачив послушників ноги перед очима. Іноді послушник жалісно позирав на Най'гову лису голову й запитував:

- Не боляче? Лікар наказував топтати навіть коли вже несила терпіти. Ну то як? Не боляче?

Най'гу силкувався кивнути головою і подати знак, що, мовляв, не боляче, але послушник усе м'яв і м'яв носа, тож Най'гу не міг ворухнути головою так, як йому кортіло. Підкотивши очі догори і вп'явшись поглядом у порепані послушникові п'яти, Най'гу лиш трохи роздратовано відказав:

- Ні, не боляче.

Як послушникові ноги м'яли там, де свербіло, Най'гу відчував скоріш полегкість, ніж біль. Незабаром на шкірі повиступало щось схоже на пшоно, а ніс скидався на обскубану й засмажену на вогні пташку. Запримітивши таке, послушник перестав тупцяти й наче сам до себе промовив:

- Лікар радив усе це щипчиками повитягувати.

Надувши невдоволено щоки, Най'гу мовчки дозволив послушникові робити з собою усе, що тому заманеться. Певна річ, Най'гу цінував його добрість. Та все ж таки відчував й образу, що з його носом обходяться нецеремонно. Наче пацієнт, що лежить на операційному столі, але хірургові не довіряє, Най'гу мимоволі стежив, як послушник щипчиками витягує сальні дрібочки з дірочок на носі. Сало виходило назовні схожим на пір'яні колодочки завдовжки десь один сантиметр.

Упоравшись з носом, послушник полегшено зітхнув і сказав:

- Гадаю, не завадило б іще попарити.

Насуплений і, ясна річ, невдоволений, Найг'у, однак, не перечив послушникові.

А коли Найг'у вдруге випарив носа, то побачив, що той таки покоротшав і тепер не надто різниється від звичайного, закандзюбленого. Обмацуєчи його пальцями, Найг'у сором'язливо й тримливо зазирнув у люстерко, подане послушником. Ніс – той самий, аж до підборіддя! – зморщився, як брехня перед правдою, і тепер скромно тулився над верхньою губою. Де-не-де видніли червонясті цятки – очевидно, послушник ногами натоптав. "Ну, тепер уже ніхто не глузуватиме", – Найг'ове зображення моргнуло до Найг'у з люстерка.

Однак цілісінський день Найг'ові не давала спокою одна думка: "А раптом ніс видовжиться?" Тому Найг'у безперестанку, як тільки була нагода, – коли читав молитву чи сидів коло страви, — мацав кінчик носа. А той, чемно вмостившись над верхньою, губою, наче й не збирається перевисати над ротом.

Найг'у переспав ніч, а прокинувшись, передовсім помацав носа. Ніс був короткий, як і вчора. Вперше за стільки років Найг'у відчув на серці полегкість, якої зазнав, хіба коли зробив святе діло – переписав сутру Хокке.

Та збігло два-три дні – і Найг'у застигла несподіванка: самурай, що саме нагодився до храму, як ніколи насмішкувато подивився на Найг'ового носа. Крім того, хлопець на побігеньках, що колись упустив Найг'ового носа в кашу, щоразу при зустрічі спершу втуплював очі в землю і душив у собі напад сміху, а нарешті, уже не мігши стриматися, пирхав. А було не раз і не два так, що ченці, яким Найг'у загадував щось робити, опинившись перед ним, шанобливо слухали, а поза очі завжди хихотіли, – Найг'у ловив їх на цьому, коли оглядався.

Спочатку Найг'у вважав, що до цього спричинилася зміна обличчя. Але тільки така причина всього не пояснювала. Певна річ, сміх хлопця на

побігеньках і ченців можна було цим пояснити. Однак тепер у їхньому сміхові було щось таке, чого не було перше, як ніс був довгий. Ну, хай незвично короткий ніс видається смішнішим, ніж звичайний довгий. Та ні, мабуть, не в тому сила. "Раніше вони так в очі не насміхалися", – бурмотів Най'гу, відриваючись від сутри й схиливши гиряви голову набік. У такі хвилини скромний Най'гу неуважно споглядав образ святого Фуг'ена, що висів поряд, і згадуючи про ті дні, коли його ніс ще був довгий, занепадав духом, як "пропаща людина, що їй навертаються на пам'ять дні достатку й слави". Та, на лихо, Най'гові бракувало хисту розгадати цю таємницю.

У людському серці змагаються два суперечливі почуття. Безперечно, немає на світі людини, яка не співчувала б покривденому й нещасному. Та коли бідолаха насилу вирятується, людина, яка йому раніше співчувала, тепер чомусь невдоволена. Коли вже на те, то їй кортить знову бачити бідолаху в лабетах того самого лиха. І непомітно, несвідомо людина починає на бідолашного злом дихати. Що ж до Най'гу, то йому було прикро відчувати на собі погляди байдужих, егоїстичних спостерігачів, ченців і мирян. Тим-то Най'гів настрій щодень псувався. Скаже хто якесь слово – він його почне картати, нікого не обминає; тож кінець кінцем навіть послушник, який лікував йому носа, поза очі почав казати, що Най'гу зазнає кари за гріхи на тому світі. А надто розгнівав Най'гу капосний хлопець на побігеньках. Якось одного дня Най'гу, зачувши несамовите скавучання, вихопився надвір і побачив, як служка, розмахуючи дощечкою завдовжки два сяку, навпереди ганяє за схудлим пском. Та він не тільки бігав за собакою, але ще й глузливо викрикував: "Диви, не розбий носа! Не розбий носа!" Висмикнувши дощечку (ту саму, якою Най'гів ніс підтримувано під час обіду) з хлопцевих рук, Най'гу щосили мазнув йому по обличчю.

Най'гові стало прикро, що він так нерозважно, ні сіло ні впало, вкоротив носа.

Якось уночі – може, через те, що вітер звечора видзвонював дзвіночками на пагоді, їх теленчання докучливо лізло у вуха, а надворі сколодніло, – Най'гу ніяк не міг заснути. Втупившись у темряву, він

зненацька відчув, що ніс його нестерпно засвербів. Найг'у помацав: кінчик носа, здавалось, набряк і пашів жаром. "Я його силоміць укоротив, от він і болить", – мимрив Найг'у, торкаючись носа так шанобливо, наче ставив кадильні палочки й квіти перед образом Будди.

Як завжди, назавтра Найг'у пробудився рано-ранісінько. Мабуть, тому що за ніч обсипалося листя з адіантумів і каштанів, дах пагоди узявся памороззю, а в сіруватому ранковому повітрі на шпилі пагоди відсвічувало дев'ять металевих кілець, – храмовий сад блищав, наче золотом усталений. Найг'у вийшов на веранду, розчинив віконниці й глибоко вдихнув повітря.

І в одну мить знову вернулося те відчуття, що вже, здавалось, покинуло його. Найг'у хапливо торкнувся носа. Помацав – ніс уже не був такий короткий, як звечора. Тепер це був той самий ніс, завдовжки десь з п'ять сунів; як і раніше, він перевисав над губами й сягав аж підборіддя. Найг'у зрозумів: протягом ночі ніс знову видовжився. І так само, як тоді, коли ніс пощастило вкоротити, Найг'у відчув, що його переповнює велика радість.

"От тепер уже, напевне, ніхто не глузуватиме", – в думці проказав Найг'у, коли ранковий осінній вітер злегка погойдував його довгим носом.